

Cilt:1 Sayı:1 Ocak 2013/ Volume: 1 Issue: 1 January 2013

**ADANA'DA YAŞAYAN BİR KARAGÖZ USTASI: MAHMUT HAZIM
KISAKÜREK (KUKLACI MAHMUT AMCA – HAYALİ MAHMUT)**

**A Karagöz Foreman, Living in Adana: Mahmut Hazım Kısakürek (Uncle Puppeteer
Mahmut- The Fictitious Mahmut)**

Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN*

Özet

Adana'da Geleneksel Gösteri Sanatları Topluluğu adı altında faaliyetlerini sürdüren “Kuklacı Mahmut Amca” (Mahmut Hazım Kısakürek), Karagöz oyunu ile geleneksel ve modern kukla oyunlarını sahnelemektedir. Uluslararası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği UNIMA'ya üye olan M. Hazım Kısakürek, 1992 yılından beri çocuklara yönelik olarak kâr-ı kadimden güncellediği sekiz Karagöz oyununu sergilemektedir. Bir kısmı özgün uyarlama, bir kısmı da adaptasyon olan bu oyunlar Romeo ve Juliet, Kazaya Dikkat, Çevre Canavarı, Deniz Sefası, Kanlı Nigar, Hamam Sefası, Cadılar, Salıncak Sefasıdır. Aynı zamanda geleneksel ve modern kukla yapıp oynatan Hazım Kısakürek, Karagöz'ün suretlerini de atölyesinde kendi hazırlamaktadır.

Çalışmamızda Adana'nın tek Karagöz ustası olan M. Hazım Kısakürek'in sanatçı yönü tanıtılacak, buradan yola çıkılarak Karagöz sanatının günümüzde yaşadığı ortam ve alanların belirlenmesine katkı sağlanmaya ve korunması için neler yapılabileceği sorularının cevapları verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karagöz, Hayali, Kukla, Gelenek.

Abstract

Kuklacı Mahmut Amca (Puppeteer Mahmut Hazım Kısakurek) who give himself the name of Traditional performance art group is performing traditional and modern puppet shows in Adana. M. Hazım Kısakurek, who is a member of UNIMA, has been performing eight Karagoz Shows, which are derived from 'Kâr-ı Kadim' and updated, to kids. The name of these shows, some of which are adaptation of original shows and some of which are adaptation with the present time issues, are “ Romeo ve Juliet, Kazaya dikkat, Deniz sefası, Kanlı Nigar, Hamam Sefası, Cadılar, Salıncak Sefası”. At the same time Hazım Kısakurek who manufactures traditional and modern poppet in his studio, manufactures Karagoz poppets in his studio.

In our study the only Karagoz artist of Adana M. Hazım KISAKUREK's artistic part will be introduced. And beginning from this point we'll try to contribute showing the

* Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, rokusluk@cu.edu.tr

situations and areas where Karagoz performance survives to live and so on we’ll try to find answers on how to contribute and protect this art.

Key words: Karagöz, Hayalî, Dummy, Tradition.

Giriş

Yüzyıllar boyu Türk insanının duyu ve düşüncelerine aracılık etmiş, kimi zaman siyasal bir taşlamaya dönmüş, kimi zaman ise izleyicilerin yüzünde buruk bir gülümseme bırakan Karagöz oyununun geleneksel biçimiyle günlük yaşamımızdan çıkması uzun bir zaman almıştır. Çok değil, televizyon evlerimize girinceye kadar Ramazanların değişmez eğlenceleri arasında Karagöz perdeleri de vardı. Şimdilerde bu sanata gönül veren, bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda sanatçı, tekrar eski günlere dönebilmek için çırpınıp durmakta. Geleneksel Türk tiyatrosunun en önemli türlerinden birisi olan Karagöz oyununu unutanlara hatırlatmak, bilmeyenlere öğretmek, bizlere düşen görevdir.

Biz de Karagöz’ün günümüzdeki durumunu yansıtan bir çalışmayla bu sürece katkı sağlamayı amaçlamaktayız. Adana’da “Geleneksel Gösteri Sanatları Topluluğu” nu kurarak Karagöz ve kukla oyunlarını sahneleyen Mahmut Hazım KISAKÜREK (Hayalî Mahmut–Kuklacı Mahmut Amca) de Karagöz oyunlarının ve kuklacılığın yaşatılması ve geleneksel sanatlarımızın benimsenmesi için çabalayan sanatçılarımızdan birisidir.

UNIMA üyesi olan ve 2001 yılında bu kurum tarafından ödüllendirilen Kısakürek, 1992 yılından beri Adana’da Karagöz ve kukla gösterileri yapmaktadır. Sanatçı, Karagöz tasvirlerini ve kuklalarını da atölyesinde kendi hazırlamaktadır.

Çalışmamızda, Adana’da Karagöz ve kukla sanatçılığı yapan Mahmut Hazım Kısakürek’in kimliği, sanata nasıl başladığı, ustalığı, repertuarındaki oyunlar, seyirci kitlesi, üyelikleri, ödülleri, katıldığı festivaller, geleneksel sanatların yaşatılması konusundaki görüşleri, tasvir yapıcılığı ve atölyesi ile ilgili bilgiler verilerek sanatçı yönü tanıtılacak; buradan yola çıkılarak Karagöz sanatının günümüzde yaşadığı ortam ve alanların belirlenmesine ve korunması için neler yapılabileceği konusuna katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmamız, Karagöz Ustası M. Hazım Kısakürek’le yapılan yüz yüze görüşmelere, kendisi tarafından bize verilen dokümanlara ve kamera çekimlerine dayanmaktadır.

Karagöz Ustası Hayalî Mahmut’un Kimliği

Adı – Soyadı, Unvanı

Hayalî Mahmut’un gerçek adı Mahmut Hazım Kısakürek’tir. Hayalî’nin verdiği bilgiye göre, hayalî olabilmek için ahilik kaynağından gelmek gerekir. Burada usta-çırak ilişkisiyle yürüyen eğitimin sonunda, usta tarafından hayalî unvanı verilir.

Mahmut Hazım Kısakürek kendi kendisini yetiştirdiği için Hayalî Mahmut adını da kendisi koymuştur. Kukla da oynattığı için, çocuklar kendisini, Kuklacı Mahmut Amca olarak tanımaktadırlar. Biz çalışmamızın bundan sonraki bölümünde kendisinden Hayalî Mahmut olarak söz edeceğiz.

Doğum Yeri ve Tarihi, Ailesi

Hayalî Mahmut 1954 yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Tekirdağ Çorlulu, babası ise K. Maraşlıdır. Babası, memuriyet dolayısıyla Adana'ya gelmiştir ve yerleşmiştir.

Öğrenim Durumu, Askerliği

İlköğrenimini İstanbul, Adana, Ankara K.Maraş illerinde tamamlayan sanatçı, lise mezunudur. Askerliğini 1974 yılında İzmir Söke'de yapmıştır.

Evliliği, Çocukları

1973 yılında yaptığı ilk evliliğinden 3 çocuk sahibi olan sanatçı, 1990 yılında ikinci eşiyle evlenmiştir. Yaptığı ikinci evlilikten iki çocuk sahibi olmuştur.

Karagöz Ustası Olmasını Hazırlayan Ortam ve Etmenler

Hayalî Mahmut, Karagöz çalışmalarına 1991 yılında başlamıştır. Ancak bu sanata başlamadan çok önceye dayanan tiyatro geçmişi, onun bu sanata ilgi duymasına neden olan en büyük etkenlerden birisidir.

1969 yılında, ortaokul son sınıf öğrencisiyken “Dost Oyuncuları Tiyatro Topluluğu” nda tiyatroya başlar. Çukurova Bölge Tiyatrosu, Çağ Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu, Adana Halk Tiyatrosu, Ankara Birlik Tiyatrosu, Yeni Ankara Tiyatrosu, Adana Halk Tiyatrosu gibi tiyatrolarda çalıştıktan sonra 1973 yılında evlenerek Adana'ya döner. Adana'da “Çağdaş Tiyatro” adında bir tiyatro kurar. Bu tiyatrodaki oyunlarını Belediyenin salonunu kiralayarak oynatmaktadır. 1974 yılında askere gittikten sonra dönüşte tekrar Ankara'ya yerleşir. Bir süre tiyatrodan koparak, babasıyla birlikte reklam işleri yaparlar. Ancak tiyatrosuz yaşayamayan Hayalî, tanıdık tiyatro ortamı nedeniyle tekrar Adana'ya döner. Ancak 1980'li yılların terörle karışık ortamında, Almanya'da yaşayan kız kardeşinin yanına gider.

Almanya'da hem çalışmakta hem de boş zamanlarında tiyatro yapmaktadır. Çalıştığı amatör tiyatrodaki, hem salon hem de sokakta oyunlar oynar. Almanya'da yaşayan Türklerin konumları, yaşantıları, azınlık diye nitelenebilecek Yunanlı, İspanyol, Hintli, Pakistanlı insanların sorunlarını anlatan kısa oyunlarında politik bir tavır da sergilemektedir.

1981 yılında Adana'ya döner. Belediye Şehir Tiyatrosu yeni kurulmuştur ve Nalınlar isimli oyunun provaları yapılmaktadır. Hayalî Mahmut, tiyatroya gider gitmez eline metinler verilir ve böylelikle şehir tiyatrosunda oynamaya başlar. Bir süre bu tiyatrodaki oynadıktan sonra 1452 sayılı yasayla görevden alınır.

Bundan sonraki süreçte pazarlamacılık yapar. Bir süre tencere pazarlar, bir süre ilaç firmasında çalışır. Ancak akli hep tiyatrodadır. 1452 sayılı yasanın takipçisi olur. Belediye Şehir Tiyatrosu yoktur artık ama kadroları durmaktadır. Söz konusu yasayla ilgili yeni düzenlemeler yapılır ve M. Hazım Kısakürek tiyatrodaki görevine döner. Ancak yine geçmişteki siyasi sebepler yüzünden, cuma günü işe başlatılır. Hafta sonu işe gelmediği gerekçesiyle pazartesi işine son verilir.

Bundan sonra televizyonculuğa başlayan Kısakürek, Adana'nın yerel kanallarında Kanal A televizyonu ve Tempo TV'de programlar yapmaya başlar. Ancak tiyatrodan yine

kopmamıştır. Adana’daki değişik tiyatrolarda oyunlar oynar. Bu tiyatrolarda rol aldığı bazı oyunlar; Keloğlan, Vatandaş Oyunu, Alo Orası Tımarhane mi? Teneke, Keşanlı Ali Destanı, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz, Hamdi ve Hamdi, Meteliksiz Nasıl Milyoner Olunur? Ayı mı Dayı mı? Nalınlar, Üç Deste Aşk, Deli Deli Tepeli, Toros Canavarı, Peşinatsız Taksitle, Nasreddin Hoca vb.dir. Bu süreçte birkaç sinema filminde de rol almıştır.

Karagöz Oynatmaya Başlaması

Sanatçının Kukla ve Karagöz oyununa merak salması, 1990’lı yılların başında olur. O sıralarda, kreş ve anaokullarından çocuklara hitap edecek oyunlar sergilemesi yönünde teklifler almaktadır. Kendi ifadesiyle: ”Kocaman adam, makyaj yapıp oynarsa çocuğu ürkütebilir.” deyip başka bir şeyler hazırlamanın arayışına girer. Evinde bulunan Karagöz ve Hacivat figürleri için bir perde hazırlar, arkadan ışık tutar. Oluşturduğu bu amatör sahneyle ilk olarak kreşlerde gösteri yapmaya başlar. Çocuklar tarafından çok beğenilince de bu işe merak sarar. Hayali Mahmut’un Karagöz ve Kukla sanatına başlaması bu şekilde olur. Bu tarihten itibaren Karagöz’le ilgili yayınları toplamaya başlar ve koca bir kitaplık dolusu yayını biriktirir. O sıralarda Rus malları çoğalmıştır. Sokaklarda satılan bu mallardan birçok bebek kafası toplar. Onlar üzerinde biraz çalışarak saç, bıyık, sakal yapar. El kuklaları haline getirerek, kukla gösterilerine başlar. Bir arkadaşıyla yaptıkları bu gösteriler de büyük beğeni toplar. Bu esnada, çocukların günlük hayatta söyleyemedikleri şeyleri bu gösteriler sırasında rahatlıkla söylediklerini fark ettiğinde bu işi daha da ciddiye almaya başlar. Çocuklara mesaj veren, parmak emmenin, yemek seçmenin yanlışlığını anlatan eğitici nitelikteki oyunları yazarak oynatır. Bu sırada da Karagöz oyunu ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. Kendi kendine yaptığı çalışmalarda plastik üzerine çizdiği figürlerle tasvir yapımını da öğrenmeye çalışmaktadır. Adana’da bu konuda kendisini yetiştirebilecek bir usta yoktur.

O tarihlere Seyhan Şenlikleri düzenlenir. Dönemin belediye başkanı, M. Hazım Kısakürek’e, kukla gösterilerini yapması için şenliklerde bir yer ayırır. Gösteriler için de çok iyi bir ücret verir. Hayali Mahmut, o günlerde Ünver Oral’ın “Kuklacı Kardeşler” isimli kitabını okumuştur. Aldığı bu maddi destek sayesinde arkadaşıyla birlikte İstanbul’a gider ve 118 bilinmeyen numaralardan telefonunu bulduğu Ünver Oral’ı ziyaret eder. Giderken hazırladığı kukla kafalarını götürmüştür; ancak plastikten hazırladığı Karagöz tasvirlerini götürmemiştir. Ünver Oral, bu görüşmede kendisine yardımcı olur ve yol gösterir. Kendisi de bu görüşme sonunda, hazırladığı figürlerin hiç de kötü olmadığını fark ederek daha da cesaretlenir.

Döndükten sonra deri malzeme alır. Kayınvalidesinin evinin bir bölümünü atölye haline getirir. İbişli Kukla oyunu için kukla hazırlar ve Cevdet Kudret’in “Kukla” oyunundaki oyunu uyarlar. Artık Karagöz figürlerini sahnelemeyi istemektedir. Kukla gösterisinin yanına bir de Karagöz figürü koyar ve oyunu öyle oynar. Güzel tepkiler alınca da Karagöz oynatma işine ağırlık verir.

1992 yılında “Geleneksel Gösteri Sanatları Topluluğu” nu kurar ve topluluğun genel sanat yönetmenliğini üstlenir. Geleneksel Türk Tiyatrosunun çağın teknolojisi ve gündemi ile yeniden ele alınıp geleneksel tatları ile korunarak yaşatılması ilkesi ile hareket eden topluluk; İbiş Kunduracı, Karagöz, Kanlı Nigar, Çevre Canavarı, (Karagöz ve Hacivat) Romeo ve Juliet, Karagöz’ün Gelin Olması, Hamam Sefası, Salıncak Sefası isimli geleneksel kukla ve gölge oyunlarının yanı sıra Turgut Bağır’ın yazdığı Karagöz ve Hacivat

“Cazular” gölge oyunu ile “Lokman Hekim ve Şahmeran Efsanesi” isimli kukla oyunlarını sergiler.

Topluluk bu oyunların yanı sıra M. Hazım Kısakürek’in yazdığı İbiş ve Nevruz, İbiş ve Hıdrellez, İbiş Kütüphanede gibi toplumsal değerlerimizi anlatan oyunları, İbiş Perili Konak, Karagöz Çevre Canavarı gibi geleneksel gölge oyunlarını, Karagöz sanatçısı İsmail Ökke ile birlikte Adana İl Kültür Müdürlüğü’nün organizasyonlarında sergiler.

25 Eylül 1999’da ise Türkiye’nin ve Adana’nın 3–9 yaş çocuklarına hitap eden ilk ve tek gölge ve kukla tiyatrosunu kurar. Arkadaşı Karagöz Sanatçısı İsmail Ökke ile birlikte Geleneksel Gösteri Sanatları Topluluğu olarak, bir özel okulun desteğiyle Adana Çakmak Plaza’da yan yana iki dükkanı kiralar. Duvarları yıkarak geniş bir gösteri salonu haline getirirler. Binadaki her türlü alt yapı düzenlemesini kendi elleri ile yaparak tiyatroyu açarlar. Ardından Aygaz firmasının ev kazalarını önlemek amacıyla 1998’de başlattığı “Aygaz Ev Kazalarına Karşı Uyarıyor” kampanyasında görev alırlar. Kendi yazdığı “Kazaya Dikkat” adlı oyunu 1998 yılından 2000 yılına kadar, Adana ve ilçelerinde 4000 öğrenci tarafından izlenir. 2000 yılında Doğu ve Güneydoğu illerinde turneye çıkarak Malatya, Elazığ, Van, Hakkâri, Şırnak ve Mardin’deki ilköğretim okullarında da oyunu sergiler. Kendisinin yazdığı ve resimlediği oyunun kitapçığı da öğrencilere dağıtılır.

Hayalî Mahmut, oyunlarında çocuklara yönelik eğitim amaçlı programlar hazırlayıp, onlara sosyal yaşamda nasıl davranmaları gerektiğine dair bilgiler vermektedir. Anaokulu ve kreşlerdeki çocuklara yönelik hazırladığı bu oyunlarda amacının “Miniklere Karagöz ve Hacivat’ı sevdirep, bu geleneksel sanatın tarihin tozlu sayfaları arasında kaybolmasını önlemek” olduğunu ifade etmektedir.

Son olarak Adana Defterdarlığı, verginin ne demek olduğunu anlatan bir oyun hazırlamasını sanatçıdan istemiştir.

Geçim Durumu

Sanatçı, Kültür Bakanlığı tarafından her yıl bir kere verilen kredi ile (2005’te 5.000 YTL), gösterileri için maddi bir kaynak bulmaktadır. Yılda 25 kere oyun sergileme karşılığında verilen bu para ile ancak çok temel malzemelerin harcamaları yapılabilmektedir. Çünkü oyunlar çoğunlukla ücretsiz sergilenmektedir. Bu nedenle oyunları için maddi kaynak arayışıyla zaman zaman sponsor arayışına girmektedir. Gölge oyunu ve kukla gösterileri, sanatçının hayatını sürdürebilmesi için gereken maddi katkıyı sağlamamaktadır. Hayalî Mahmut, bu işi geçimini sağladığı için değil, geleneğe duyduğu büyük sevgi ve tutku nedeniyle sürdürmektedir.

Bunun dışında geçimini sağlamak için Belediye Şehir Tiyatrosu’nda çalışmakta ve özel bir okulda tiyatro dersleri vermektedir.

Aldığı Ödüller

Hayalî Mahmut, UNIMA tarafından 2001 yılında “Geleneksel Türk tiyatrosunun araştırılması, yaşatılması ve tanıtılmasına emeği geçen sanatçı, bilim adamı, araştırmacı ve kurumlar çerçevesinde” merkez yönetim kurulunca seçilerek “UNIMA Türkiye Milli Merkezi Ödülü” ne lâyık görülmüştür.

Katıldığı Şenlikler, Festivaller

Mahmut Hazım Kısakürek'in yurt içinde ve yurt dışına olmak üzere katıldığı festival ve şenlikler şöyle sıralanabilir:

- 4. ve 5. Seyhan Kültür ve Sanat Festivali
- 7., 8. ve 12. Adana Altın Koza Kültür ve Sanat Festivali
- Aksaray Turizm Festivali
- 2. ve 4. Kültür Bakanlığı Uluslararası Geleneksel Tiyatro Festivali
- Mut Kayısı Festivali
- 6. Uluslararası Bursa Karagöz Festivali
- 1. Geleneksel Tiyatro Festivali–Eskişehir
- Adıyaman–Kâhta Uluslararası Kommagene Festivali
- Kastamonu 1. Çocuk Festivali

Sanatçı, yurt dışında ise iki şenliğe davetli olarak katılmıştır.

- Macaristan–Győr, Uluslararası Vaskasas Kukla Festivali
- Macaristan–Budapeşte, Kolibri Uluslararası Kukla Festivali

Bu iki yurt dışı şenliğine kendi maddi imkânlarıyla katılan sanatçı, daha sonra Fransa'daki 12. Worldwide Festival of Puppet Theatres 2000 ve Pakistan'daki S. International Puppet Festival Pakistan 2000 festivallerine davet edilmesine rağmen maddi imkânsızlıklar nedeniyle bu etkinliklere katılamamıştır.

Üye Olduğu Kuruluşlar

Hayalî Mahmut, merkezi Fransa'daki bir UNESCO kuruluşu olan UNIMA (Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği) üyesidir.

Adana Tiyatro Derneği'nin hem kurucusu hem de yönetim kurulu üyesi olan sanatçı, Adana Sanat Konseyi'nde UNIMA temsilciliği ve yönetim kurulu üyeliği ve Kent Konseyi'nin Sanat Kurulu'nda da yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunmaktadır.

Hayalî Mahmut'un Atölyesi

Hayalî Mahmut 1992 yılında Karagöz oynatmaya başlamasına rağmen atölyesini açması 1997 yılı bulmuştur. Kültür Bakanlığının UNIMA'ya ayırdığı bütçe çerçevesinde bu sanatı yapanları maddi anlamda desteklemesi sonucunda, Hayalî Mahmut da UNIMA'ya başvurmuş ve destek almıştır. O günden bu güne kadar cüz'i bir miktar da olsa her yıl aldığı destekle bu sanatı yürütebildiğini söylemektedir.

Aldığı paranın bir kısmıyla 1997 yılında Adana'da Tepebağ Mahallesinde bir ev kiralamış ve burayı Karagöz figürleri ve kukla yapım atölyesi haline getirmiştir. O zamanlar teknik konularda kendisine yardım eden İsmail Ökke ile beraber çalışmaktadırlar. Adana'nın en eski, tarihi mahallelerinden birisi olan Tepebağ'daki bu ilk atölye, aslında fiziki koşullar açısından çok yeterli değildir. Farelerin dolaştığı bu eski ahşap evde, zaman zaman fareler derileri yemekteler. Duvarları eskilikten döküldüğü için duvara telis gererler. Yağmur yağdığı zaman duvarlardan giren sular, Hayalî Mahmut'un kitaplarını kullanılamaz hale getirir. Elektrik tellerinin eksikliği nedeniyle yangın tehlikesi atlatırlar. 1997 Adana depreminde bina hasar görür ve içinde yaşamak tehlikeli bir hal alınca atölyeyi boşaltmak zorunda kalırlar. Eski atölyenin yakınında bir yere taşınırlarsa da buranın küçüklüğü yüzünden sığamazlar. Sonunda şu anda yaşamakta olduğu Sümer

Mahallesindeki evinin önünde bulunan müstakil eski bir eve atölyesini taşıyan Hayalî Mahmut, iki yıldır yalnız çalışmaktadır.

Kültür Bakanlığı'ndan aldığı desteğin, bu sanatı sürdürmesinde önemli bir katkı sağladığını söyleyen Hayalî, en azından kira ve malzeme giderlerini bu para ile karşılamaktadır.

Tasvir Yapımcılığı

Hayalî Mahmut, Karagöz tasvirlerini genellikle asetattan hazırlamaktadır. İstanbul'da bir imalathaneden asetat tabakalarını toptan satın almaktadır.

Plastiği tercih etmesindeki en önemli sebep, başlangıçta deri işlemeciliğini bilmemesidir. Deri figür işlemeyi öğreninceye kadar plastikle çalışmış, sonradan deri işlemeye de başlamıştır. Ancak bugün de plastiği tercih etmesinin bazı nedenleri vardır. Deriden yapılan figürler, perde arkasındaki ısının etkisiyle toplanmakta ve eski şekline dönmektedir. Perdedeki yansımaları da flulaşmaktadır. Oysa bu görüntü plastikte olmaz. Deride kullanılan boya ecoline boyadır. Deri, boyayı emsin diye yağlanır ama yine de bu boya suyla temas halinde bozulabilmekte, üzerinde lekeler oluşabilmektedir. Ancak plastikte böyle bir şey söz konusu değildir. Hayalî, plastiği pilot malzeme olarak kullanmakta, plastik eskidiği zaman deriyi kullanmaktadır.

Derinin plastiğe göre daha pahalı bir malzeme olması da, plastiğin daha çok tercih edilmesine neden olmaktadır. Deride desimetre hesabı yapılmaktadır. Şu günlerde bir desimetre 160 – 170 YTL civarındadır ve bir desimetreden sağlam olarak 8–10 tane figür çıkmaktadır. Bu figürleri satmak amacıyla üretenler de mevcuttur. Ancak Hayalî Mahmut, deriden ürettiği figürleri satmadığı için bunlardan maddi bir gelir elde etmemektedir. O, hazırladığı figürleri kendi çocuğu gibi gördüğünü söylemekte ve “İnsan kendi çocuğunu satabilir mi?” diyerek, bu figürlerle arasındaki duygusal bağı dile getirmektedir. Bu durumda da deriden figür yapmak maddi açıdan kendisine bir külfet getirmektedir. Tasvir yapımcılığını, sanatçı şöyle anlatmaktadır:

Eskiden figür yapımlarında deve derisi kullanılmaktaydı. Ancak günümüzde bu derinin bulunması zor olduğu için dana derisi kullanılmaktadır. Deri, tasvir yapımı için özel olarak tabakalanıp inceltilir, şeffaflaştırılır. Bu deriye yarma deri denir.

Hayalî Kısakürek, tabakalanmış deriyi Bursa'dan getirtmektedir. Hayalî Mahmut, iyi bir Karagöz ustası olmak için deri tabakalamayı da bilmek gerektiğini düşünüyor. Başlangıçta böyle düşünmediğini, ama sonra işin içine girince bu işin bir sanat bir de zanaat yönü olduğunu anladığını söylüyor. Ona göre, işin sanat yönü figürleri oynatabilmek, zanaat yönü ise figürleri yapmaktır. Karagöz ustası, tek kişidir. Söyleyecek sözü vardır. Söylenecek sözü de yalnızca kendisi söyler. Başkasının hazırladığı figürlere ses vermek yerine kendi figürünü seslendirmek daha doğru olur. Karagöz bireysel bir oyun olduğu için, Karagöz ustasının, işin hem sanat hem de zanaat yönünü iyi bilmesi gerekir.

Karagöz oyunu ustanın tek başına icra ettiği bir oyundur. Karakterleri oynatırken, ses farklılıklarını, nefes aralıklarını doğru verebilmek; farklı ağızları, farklı diyalektleri kullanabilmek, şarkı söyleyebilmek, deriyi işleyebilmek, boyamak, boyayı elde etmek, bütün bunlara dört kol çengi denir, dört kol çengi olabilmek gerekmektedir.

Deri seçilirken çok kalın ya da ince olmamasına dikkat edilir. Çünkü kalın ve ince derinin işlenmesi zor olur. İnceliği 1mm ya da 12 mikron civarındaki deri, daha rahat işlenmektedir. Derinin yüzeyinin de geniş ve düz olmasına dikkat edilir.

Deriye ilk önce, kurşunkalemle, yapılacak figürün kabası çizilir. Makasla kenarlarından kesilir. Sonra deri üzerinde figürün ayrıntıları çizilir. Nevregân adı verilen bıçakla, figürün içindeki ve dışındaki çizgiler üzerinde delikler açılır. Bu deliklere “Nevregân deliği” denir. Bu delikler hatları daha büyük kılmak için yapılır. Ayrıca figürlere estetik bir güzellik de katmaktadır. Deri üzerinde delik açıldıktan sonra derinin arkası da bizle düzeltilir. Plastik malzemenin işlenmesinde ise, delikler nevregânla değil de yakarak açılır.

Deri figür üzerinde delikler açılıp düzeltildikten sonra ön yüzeyi zımparalanır. Böylece deri yüzeyindeki bütün yağlı, paslı bölgeler alınarak temizlenir. Deri iyice temizlenip pürüzsüz hale getirildikten sonra, figürün ana hatları üzerinden çini mürekkebi ya da asetat kalem ile gidilerek hatlar belirginleştirilir. Deliklerin kenarları iyice belli olur.

Bu işlemin ardından figürlerin boyanmasına sıra gelir. Aslında deri malzemede en iyi sonuç veren, kök boyalardır. Ancak kökboyaları hazırlamak ayrıca bir uzmanlık gerektirmektedir. Safran, havuç, karalahana ve pek çok bitkinin işlenmesiyle elde edilen kök boyalar saf halleriyle kullanılamazlar. Bunlar ya alkolle ya da reçine ile karıştırılarak kullanılmaktadırlar. Kök boya hazırlamanın ayrı bir bilgi birikimi ve zaman istemesi nedeni ile bugün figürler su bazlı her türlü resim boyasıyla boyanmaktadır. Yalnız su bazlı boyaların kök boyadan farkı biraz daha şeffaf düşmesidir. Renkleri daha canlı düşürebilmek için birkaç kat boya sürmek gerekmektedir. Boyalar su bazlı olduğu için çok çabuk kurumaktadır. Figürler daha da koyulaştırmak istenirse arkadan da boyanır. Sonuçta cam gibi parlak bir renk tonu elde edilir.

Figür yapımındaki en büyük aşamalardan birisi olan boyama bittikten sonra, figürler zeytinyağına yatırılırlar. Bu işlemin amacı, deriyi iyice düzleştirmek ve boyanın deriye nüfuz etmesini sağlamaktır. Yoksa figüre geçecek su zerrelere, figürün boyasını bozacaktır. Yağlandıktan sonra figür üstündeki lekeler de kalmaz. Zeytinyağından çıkardıktan sonra figürler şeklini korusun diye kalıba yatırılır. Figür, yağı emdiği için delikler de biraz genişlemiş olur. Bu iş de bittikten sonra, son defa figürün dış hatlarına kontur yapılır. Bu işlemle ışık altında figür içeriye hapsedilir ve daha güzel görünmesi sağlanmış olur. En sonunda da katkıtle ya da misina ile delik yerleri birleştirme yerinden bağlanır. Katküt, bağırsaktan yapılan, ameliyatlarda kullanılan dikiş ipliğidir. Katküt sağlamlığı nedeniyle tercih edilir. Ancak zaman içinde oynaya oynaya kesilip kopabildiği için misina ipini kullanıyorum.

Plastik figürlerde ise birleştirme işi için telefon telini kullanmaktayım. Telefon telinin kırıldığı zaman çabucak değiştirilme kolaylığı vardır. Yanında yedeklerini taşıyorum, hemen yenisini takabiliyorum.

Hayalî Mahmut, figürlerinde, dönerlik de denilen firdöndü kullanmaktadır. Eskiden ustalar her figüre firdöndü yapmazlarmış. Ancak Hayalî, hazırladığı her figüre firdöndü yerleştirmektedir. Bugün gösteri yapılan salonların geçmişe oranla daha büyük olması nedeniyle kendi hazırladığı figürleri de kullandığı perde gibi eski figürlerden daha büyük yapmaktadır.

Oyun Takımında Kullanılan Malzemeler

Hayalî Mahmut, figürleri hazırlarken “Nevregân” denilen bir bıçak setiyle çalışmaktadır. Nevregân setinde “biz” de bulunur. Eskiden deriyi kesmek için deri makası kullanırlarmış. Nevregân bıçağını çelikten özel olarak yaptırmaktadır.

Bunun dışında gösteri için hazırlanan perde, aydınlatma için kullanılan spot ışıkları, malzeme sandığı bulunmaktadır.

Eskiden perdenin kenarındaki çerçeve için tahtadan kulübe kullanan Hayalî Mahmut, yeni perdesinde, alüminyum malzemeyi, daha kolay taşınabildiği için tercih etmiştir. Perdenin boyutları da geleneksel olandan daha büyüktür. İki metreye bir metre ölçüsündedir. Kurulduğu zaman, yanlarıyla 2,5 metreyi bulmaktadır. Günümüzde Karagöz, geçmişe göre daha büyük salonlarda sahnelendiği için perdeyi de figürleri de geleneksel boyutlarından daha büyük yapmaktadır.

Perdede eskiden mermerşahi kumaş kullanılmış. Ancak çok ince olan bu kumaşın, güçlü ışık altında Hayalî'yi de göstermesi nedeniyle, sanatçı, beyaz patiska kumaşını kullanmaktadır.

Eskiden aydınlatma aracı olarak mum kullanılmaktaymış. Artık bunun yerine Hayalî Mahmut tek spot ışığı kullanmaktadır. Gelenekte iki mum yakarak perde aydınlatılır. Ancak Mahmut Kısakürek, çift ışığın gölgeyi kaybettiğini düşündüğü için tek bir kaynaktan gönderdiği spot ışığını perdeye yansıtmaktadır.

Peş tahtası da Karagöz gösterisinde perdenin önemli elemanlarından. Figürlerle metin buraya konulur. Arka sahne gibi tanımlanabilir. Peş tahtasının üstünde delikler olur. Deliklere sopalar takılır. Sopaların üzerinde maşalar olur. Birden fazla figür kullanıldığı zaman peş tahtası işe yarar. Hayalî iki üç figürü eliyle tutar. Yardak da elinde figürleri tutabilir. Ancak sahnede 8-10 figürün yer alması gereken durumlarda bu sopalara takılan figürler sabitlenerek oyuna dahil olurlar. Bu şekilde peş tahtasının çok amaçlı kullanımı vardır.

Tasvirlerde Kullanılan Tipler

Hayalî Mahmut tasvirleri kendi yaptığı gibi kendi çizdiği tasvirleri de oynatmaktadır. Her oyun için ayrı figürler yaratmaktadır. Örneğin onun zennesi biraz daha modern görünümüdür. Zenne, kâr-ı kadim figürlerden biridir. Geçmişte, tiyatrolarda zenne rolü için erkekler kadın kılığına girmektedirler. Bu durum, figürlere de aynı şekilde yansımıştır. Hayalî Mahmut, kendi yazdığı son oyunu "Karagöz Romeo ve Juliet" için yeni figürler hazırlanmıştır. Bu oyunda Hacivat Romeo'nun babasını, Karagöz de Juliet'in babasını oynamaktadır. Karagöz ve Hacivat figürleri bu oyuna göre giydirilerek çizilmiştir. Yine aynı oyundaki Juliet, Romeo, aslen hırsız olan yönetmen de yeni figürlerdir.

Deniz Sefası oyunu için hazırladığı figürler içinde, Karagöz'ün balinanın içindeki hali, balina, ahtapot, deniz dalgası yeni figürler olarak sayılabilir.

Bir de sahnede söz söylemeyen ama oynayan tipleri vardır. İbrahim Tatlıses, Tarkan ve Asena figürleri perdede sadece oynarlar. Asena, aslında geleneksel bir tip olarak çizilmiştir. Klasik hali, kollarından sopalıdır. Ancak Hayalî Mahmut, zenne tipini tepeden sopalı yapmış, oyunu izleyen çocuklar ise Asena benzetmesini yapmışlardır.

Bunların yanı sıra klasik figürler, çebebi, narçın, bacı kalfa vs. Hayalî Mahmut'un elinde yeniden hayat bulmuşlardır.

Karagöz Müziği

Geleneksel Karagöz oyununda, Karagöz ustasının iyi şarkı söylemesi, müzik aletleri çalması beklenir. Eski Karagöz oyunlarında her oyun için belirli şarkılar vardır. Bu

şarkılar oyunun yapısıyla, karakteriyle özleşmiştir. Ancak çoğunun sözleri Osmanlıca olduğu için bugünün seyircisine dil olarak anlaşılmasız gelmektedir.

Hayalî Mahmut, sesinin şarkı söylemeye müsait olduğunu ama bu geleneksel şarkıları söylemek istemediğini belirtmektedir. Karagöz anlatmaya başladığı ilk yıllarda bu şarkıları söylediğini, ancak daha sonra metinleri sadeleştirip Türkçeye çevirmesine rağmen şarkıları Osmanlıca söylemesinin kendisini rahatsız ettiğini; bu nedenle de oyunlara uygun şarkı sözlerini kendisinin yazmaya başladığını ifade etmektedir. Perde açılmadan önce söylediği en eski şarkı “On kerre demedim mi sana” şarkısıdır. Çocuklara oynarken, bu şarkı onlar için bir şey ifade etmediğinden; “İşte geldim bu meydana, merhaba çocuklar merhaba” diyerek şarkılarına başlamaktadır. Ondan sonra söylediği bütün şarkılar doğaçlamadır. Bazen geleneksel Karagöz musikisinden şarkıları kullansa da hepsini söylememekte, bir dördlüğünü söyleyip geçmektedir. Çünkü günümüzde oyunlar, insanların bu işe fazla zaman ayırmamaları nedeniyle çok hızlı bir şekilde geçmek durumundadır. Kimsenin zamanını almamak, şarkılarla oyalanamamak için bir kuple verip geçtiğini söylemektedir.

Hayalî Mahmut, def ve nareke dışında müzik aleti kullanmamaktadır. Karagöz'ün aslında ağızıyla yaptığı sesin nareke ile zırlıta şeklinde çıktığını söyleyen Hayalî, bazen def ve narekenin efekt görevi yaptığını da söylüyor. Vızılta sesi verilirken ya da ürkütücü havayı anlatırken nareke kullanılabilir. Def ise birçok yerde kullanılabilir. Rüzgâr sesi ya da korkulu bir anı ifade etmek için vurmalar yapılır. Defin içine bilye ya da kum, çakıl atılarak deniz hışırtısı sesi elde edilir. Bazı eski ustalar aynı elleriyle hem figürleri oynatırlar hem de defi gerektiği yerde çalarak gerekmediğinde de ses çıkmayacak şekilde tutabilirlermiş. Bu son derece maharet gerektiren bir iştir. Defin çalınması işini yardak da yapabilir. Eski ustalar arasında ayaklarını kullanarak def çalabilenleri de vardır. Hayalî Mahmut, bir eliyle def çalarken diğer eliyle de figür oynatabilmektedir.

Canlı performansın yanı sıra oyunlarda müzikleri teypten de dinletebilmektedir. Piyasada satılan Karagöz oyun müziklerini, özellikle oyun başlamadan önce seyirciye dinletmektedir. Tarkan, İbrahim Tatlıses gibi kendisinin hazırladığı figürleri sahneye çıkardığıdaysa, bu sanatçıların kendi sesleriyle söyledikleri kasetleri kullanmaktadır. Karşı taraftan gelebilecek eleştiri ve cevap hakkından çekindiği için taklit yapmamaktadır.

Oyunlarındaki Yenilikler

Hayalî Mahmut oyunlarında geleneksel oyunlardan etkilendiği gibi müzik, dekor, figür, konu açısından yenilik arayışlarına da girmektedir. Tasvir yapımı ve Karagöz oynatıcılığının yanı sıra yeni ve günümüz hayatına uygun konuları içeren Karagöz oyun metinleri yazmaktadır. Bazı eski Karagöz oyunlarını da sadeleştirip uyarlayarak oynatmaktadır.

Figürlerinin yapımında da geleneksel figürlerin yanında bugünün dünyasında yer alan insan tiplerine yer vermektedir. Örneğin modern genç kız, delikanlı ya da Tarkan, İbrahim Tatlıses, Asena gibi medyatik tiplere deride hayat vermiştir. Yeni göstermelikleri çizerek perdede kullanmıştır. Örneğin perdede bulutlar koymuş ve onları gezdirmiştir. Ama zaman içinde bunun fazla ayrıntı olduğunu, izleyicinin pek ilgilenmediğini görünce kaldırmıştır. Oyun bitiminde jenerik hazırlayıp, görevlilerin, çalışanların isimlerini yazıp makara ile yukarıdan akıtarak perdeden geçirmiştir.

Perdedeki ışık tekniklerinde de yenilik arayışı içindedir. Son oyununda perdeye önden projeksiyonla dekor bindirip, arkadan da lokal nokta ışıkları vurdurarak bu ışıklar altında iki figürü oynatmış ve güzel bir görsel farklılık yaratmıştır.

Hayalî Mahmut'un Karagöz Oyunu ile İlgili Görüşleri, Sanatı Yaşatma Konusundaki Önerileri

Karagöz Oyununun Türk Kültürüne Girişi

Hayalî Mahmut ile yaptığımız görüşmede, onun Karagöz oyununun doğuşundan gelişimine, bugün içinde bulunduğu durumdan geleceğinin ne olacağına dair fikirlerini dinledik. Bu bölümde, sanatçının Karagöz oyunun dünü, bugünü ve yarınına ilişkin görüşlerine yer vereceğiz.

Hayalî Mahmut'a göre; *“Karagöz oyununun daha doğrusu gölge tiyatrosunun kökeni, Uzak Doğu ve onun ritüelleridir. Bu tür, Sri Lanka ve Seylan'dan sonra Japonya'ya girmiştir. Ama asıl kaynağı Orta Asya'nın güneydoğusudur. Türkler'de gölge tiyatrosundan ziyade kukla vardır. Bir görüş de bu oyunun Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'dan alınıp getirildiği yönündedir. Endülüs Emevileri'nden İspanya'ya, İspanya'dan Haçlı Seferleriyle Anadolu'ya Edirne üzerinden girmiştir. Edirne'de Karagöz Festivali yapılmaktadır. İspanya, Macaristan, Yunanistan'da da Karagöz vardır. Yunanistan'daki Karagöz oyununda, Hacivat bizim Hacivat'a benzer. Ancak Karagöz tiplerini birbirinden oldukça farklıdır. Oysa İspanya'daki Karagöz tipleri, bizim Karagöz'ün bire bir aynısıdır. Zaten Karagöz figürüne bakıldığında, başındaki şapkası, üzerindeki eteği ile çingene havası vardır. Çingeneler Haçlı Seferlerinde eğlencelik olarak askerlerin yanlarında gezdirilmiş. Bu oyun, çingeneler kanalıyla da Anadolu'ya girmiş olabilir. Bir de Sultan Orhan döneminde yaşamış iki inşaat ustası oldukları yönünde bir hikâye var. Bursa'da Karagöz, Hacivat ve Şeyh Küşteri'nin mezarları var. Bu hikâyenin de ne kadar doğru olduğu bilinmiyor.”*

Karagöz oyunu ne kadar bize aittir gibi bir yaklaşım Hayalî Mahmut'a yanlış gelmektedir. Ona göre Karagöz sanatı evrensel bir sanattır. *“Bu noktada Karagöz'ün bize ait olduğunu söylemek fazla milliyetçilik olur.”* diyor.

Sanatı Yaşatma Konusundaki Önerileri

Hayalî Mahmut, arkadaşlarıyla beraber, hiçbir maddi beklenti içinde olmadan yaşatmaya çalıştığı Karagöz Oyunuyla ilgili olarak fikirlerini, bu sanatı yaşatma konusunda neler yapabileceğini, 1997 yılında Çukurova Gazeteciler Cemiyet'inde bir basın toplantısı düzenleyerek anlatır. Adana Geleneksel Gösteri Sanatları Topluluğu'nun bir yetkilisi olarak, geleneksel sanatların dünü ve bugünü hakkında düşüncelerini sıralayan Hayalî Mahmut'un sözlerine aynen yer veriyoruz:

“Bir ülkede sanatın halka ulaşip bütünleşmesi, alıcı olan toplumun, geleneksel sanat ve kültür kaynaklarından en üst ölçekte yararlanmasıyla olanaklıdır. Konu tiyatro olunca, bu kural daha da mutlaklaşmaktadır. Türkiye'de özü ve biçimiyle kendine özgü kimliği ve kişiliği olan bir ulusal Türk tiyatrosu oluşturmak, buradan geniş halk kitlelerini kucaklayan çağdaş, evrensel bir tiyatro sanatı yaratabilmek için kendi kültür kaynaklarımıza dönüp bakmak zorundayız. Bu topraklarda Anadolu insanına yapılacak olan tiyatronun, tıpkı bir ağacın, üstünde yaşadığı topluma gönderdiği köklerden beslenmesi gibi, Anadolu halkının gerçeğine, gelenek-görenek ve kültür-sanat birikimine

uzanması, bu damarlardan beslenmesi, rengini, kokusunu, dokusunu, buradan aldığı besinle oluşturması gerekir.

Bugün geldiği noktada, geleneksel gösteri sanatlarımız olan Karagöz, Kukla, Ortaoyunu, Meddah, Hokkabazlık, yok olmakla karşı karşıyadır. Bu sanatlarımız, günümüzde az sayıda sanatçının kendi sınırlı olanaklarıyla yaşatmaya çalıştığı; seyircide nostaljik bir etki yaratmaktan öteye geçemeyen gelişmemiş, ilkel bir sanat olarak unutulmaya yüz tutmuştur. Sanatçısı gibi izleyicisi de tükenmekte olan bu sanatlarımızın, devletin yetkili kurum ve kuruluşlarınca veya özel kuruluşlar tarafından desteklenmeye, yaşatılıp geliştirilmeye ihtiyacı vardır.

Öykünmeci bir anlayışla, kendi öz kaynaklarından uzaklaşıp batı tiyatrosu geleneğini izleyerek kişilikli bir Türk tiyatrosu oluşturulamayacağı ortadadır. Türk tiyatrosunun Tanzimat'la birlikte batılaştırma yönünde kazandığı ivme, onu giderek halktan kopuk bir grup aydın, okumuş, entelektüel kesimin alıcısı olduğu, ölüme terk edilmiş bir sanat haline getirmiştir.

Halk ve köylü tiyatrosu geleneğimizin biçim, teknik ve konvansiyonlarından en üst düzeyde yararlanarak, bu toprakların tiyatrosunu var edip, seyircisiyle bütünleştirmek yolundaki çalışmaları, sistemleri, bilinçli ve bilimsel bir yaklaşımla ele alıp gerçekleştirmek görevimiz olmalıdır. Bunun için yapılacak ilk iş, bu sanatlarımızı en otantik haliyle de olsa yaşatmak, sanatçıları destekleyerek özendirmek ve yaygınlaştırmak, bu kültür değerlerinin yok olmasını engellemektir. Sonra da bu sanatların önündeki engelleri kaldırıp sorunlarını çözmek, geliştirilmesi için yapılacak çalışmaları projelendirmek amaçlanmalıdır. Ancak sanatı yaymak ve hazırlanan projeleri sanatseverlere sunmak için maddi kaynaklar gerekmektedir. Devlet sanata katkı sağlamayınca, bu sanatı yaşatmak için sanatçılar "çağdaş dilencililiğe başvurmakta, basın toplantısıyla destekleyici ve kaynak arayışına girmektedir. Oysa güzellik yarışmaları adı altında yapılan yarışmalara harcanan paraların üçte biri, bu sanatlara harcansa, bu geleneksel sanatlarımız uluslararası boyutlara taşınır."

Hayalî Mahmut, geleneksel tiyatromuzun içinde bulunduğu durumu, arkadaşlarıyla bu şekilde ifade ederek kamuoyunun ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Katıldığı iki yurt dışı festivalde gördüğü şey, diğer ülkelerin gölge ve kukla sanatçılarının her türlü maddi destekle en son teknolojik donanımla sahne almalarına rağmen, bizim teknolojik yetersizlikler içinde yine de gösterilerimizle öne çıkmamız ve ödüller almamızdır. İmkân verilirse, pek çok yurt dışı festivallerde ülkemizi temsil edecek ve geleneksel gösteri sanatlarımızı yaşatacak olan Karagöz ve Kukla sanatçılarımız, ne yazık ki, maddi koşulların yetersizliği, devletin ve özel sektörün ilgisizliği karşısında dışa açılmamakta, hayal kırıklığı içinde ama yine de bir umutla, sanatlarını yaşatmaya çalışmaktadırlar.

Hayalî Mahmut'a göre Karagöz sanatını günümüzde icra eden sanatçı sayısı son derece azdır. Ancak yeni yetişen kuşak içinde, bu işe meraklı olan gençler de vardır. Bu gençlerin sadece bir hevesle bu sanatı icraya başlamaları gerektiğini söyleyen Kısakürek, meraklıların bu sanatı ustalarından öğrenmelerini ve layıkıyla icra etmelerini istiyor. Bugün Anadolu'yu gezerek Karagöz oyunu oynatan bazı gençlerin, en temel Karagöz tekniklerinden bile habersiz olarak oyunlarını sergilediklerini, tamamen tüccar zihniyetle hareket ettiklerini, bu sanatı tanıtır ve sevdirmek ve yaşatmak gayesinden çok para kazanmayı hedeflediklerini yapılan uyarıları ise tehdit olarak algılayıp saldırıya geçtiklerini de sözlerine ekliyor. Bu tür durumların yaşanmaması için, sanatın yaşlı, tecrübeli ustalarının gençlere sahip çıkmaları gerektiğini, tasvir yapımından oynatmaya, kendi bilgi ve

görgülerini yeni kuşak Karagözcülere aktarmakta cimri davranmamaları gerektiğine inandığını ifade ediyor. Aslında ne kadar çok sanatçı bu sanatı icra ederse o kadar iyi olur. Ancak her şeyin bir kuralı, bir usulü vardır. Oyunun inceliklerini bilmeyen, kendisini yetiştirememiş Karagözcülerin piyasada gösteri yapmaları, bu sanata yarardan çok zarar getirecektir.

Ona göre bazı Karagöz sanatçıları, Karagöz oyununu hâlâ ilk günlerindeki haliyle sergilemeye devam ediyor ve ilgi görmüyor. “Bugün Karagöz oyunu, artık yetişkinlere hitap edememektedir. Seyirci kitlesi artık çocuklardır. Çünkü yetişkinler bu oyuna ilgi göstermemektedirler. Ne yazık ki, artık Karagöz kreşlerde, anaokulları ve ilkokullarda çocukların anlayacağı bir dille yeniden düzenlenen yazılan metinlerle onlara hitap eden müziklerle canlandırılan bir gösteri haline gelmiştir. Bu oyunlar günümüze uyarlanırsa, Karagöz çağdaştırılıp perdeye güncel sorunlar yansıtılırsa bu gelenek niye yaşamasın?”

“Bazı çevreler de Karagöz’ü siyasete alet etmektedir. Demokratik bir ülkede herkes düşüncelerini özgür bir biçimde ifade etmekte serbesttir. Ancak Hayali Mahmut bu noktada beliren bir tehlikeye dikkati çekiyor: Karagöz oyunu bir siyasi görüşün propaganda aracı olarak kullanılırsa, taraflı olur ve bir kesim benimserken toplumun diğer kesimleri bu sanatı benimsemez ve sahiplenmez. İşte en büyük tehlike de burada ortaya çıkar. Karagöz’ü yaşatmanın, gelecek kuşaklara aktarmanın en önemli taraflarından biri de budur. Karagöz oyununda mutlaka bir mesaj vermek gerekiyorsa, insanlığa hizmet edecek en genel mesajlar verilerek, bu sanatın herkese hitap etmesi sağlanmalıdır.

Geçmişte bunun benzer örneklerine farklı şekilde rastlanmıştır. Bazı çevreler bir dönem Karagöz oyununun pornografik gösterimlerini halka sunmuşlardır. Toramanlı Karagöz denilen bu Karagözde erkekler arasında kahvehanelerde gösteriler yapılmış olabilir. Ancak bu durum Karagöz’ü aileden soyutlayarak yalnız erkeklerin seyrettiği bir gösteriye dönüştürmüştür. Siyasi açıdan yaklaşımlar, Karagöz’ün bazı çevrelerden dışlanmasına neden olduğu gibi bu tür pornografik yaklaşımlar da Karagöz sanatını aileden uzaklaştırmış, seyirci kitlesini daraltmıştır.

Bu tür yaklaşımlar Karagöz oyununun geleceğini etkilemekte, ona zarar vermektedir. Bu nedenle UNIMA ve MEB ortak bir çalışma yapmış UNIMA tarafından kaleme alınan yazı valiliklere ve oradan da okullara gönderilmiştir. Buna göre okullarda bu tür gösteri yapanların UNIMA üyesi olmasına dikkat edilmesi istenmiştir. Ancak bu yazı sadece bir rica, bilgi olarak sunulmuştur. Hiçbir yaptırım gücü bulunmamaktadır.

Hayali Mahmut, yeterli devlet desteği sağlanırsa, Karagöz oyununun geleceğinden umutla bahsetmektedir. Ona göre bu sanatı icra eden ustalar bu işi tamamen kendi fedakârlıklarıyla götürmektedirler, çünkü Karagöz ustalığı para kazandıran bir meslek değildir. Bu işi yapan insanlar maddi beklenti içinde olmadan, büyük bir sevgi ile mesleklerini icra etmektedirler. Kültür Bakanlığı’nın bu sanatçılara yılda bir kere verdiği toplu para ise her şeye rağmen çok işe yaramakta, sanatın yaşatılması için destek olmaktadır.

Karagöz oyununa meraklı, usta olamayan hevesli gençler de yetişmektedir ve böyle giderse bu sanat dalı ölmeyecektir. Ancak en önemli konu, bu alanda, devlet nezdinde kurumsallaşmaktan geçmektedir. Kültür Bakanlığı bünyesindeki “Geleneksel Türk Tiyatrosu Genel Müdürlüğü” ne yazık ki sadece ismi olan; ama kendisi teşekkül etmemiş bir birim olarak durmaktadır. Maliye Bakanlığı’ndan her hangi bir bütçe ayrılmadığı için bu birim faaliyete geçememektedir.

Hayali Mahmut, bu müdürlüğün faaliyete geçmesi halinde Adana'daki gösterileri hayal etmekte ve: “*Şimdi düşünebiliyor musunuz? Adana Devlet Tiyatrosu bünyesinde bir Geleneksel Türk Tiyatrosu Genel Müdürlüğü kurulmuş ve orada da bir kadro oluşturulmuş, bahar geldiğinde de Adana'nın bütün bağlarında, bahçe ve parklarında geleneksel oyunlar, ortaoyunu, Meddah, Kukla, Karagöz oyunlarının sergilendiğini düşünün. O zaman kent nasıl olur bir düşünün.*” sözleriyle duygularını bizimle paylaşmaktadır.

Karagöz oyununun yaşatılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında en büyük görev kurumsallaşmayı başlatmasıyla devlete düşmektedir. Bugün kendi kısıtlı olanaklarıyla ama bu sanata duydukları karşılıksız sevgiyle ayakta kalmaya çalışan bir avuç Karagöz ustası, ancak bu yolla koruma altına alınabilir ve sanatın yaşaması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- And, Metin, “Karagöz Üzerindeki Bilgilere Yeni Katkılar”, *Türk Dili Dergisi*, Halk Edebiyatı Özel Sayısı, C. XIX, S. 207, 1 Aralık 1968.
- _____, *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu I-II*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1977.
- _____, *Türk Tiyatrosunun Evreleri*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1983.
- _____, *Geleneksel Türk Tiyatrosu*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1985.
- Akçura, Gökhan, “Karagöz Modern”, *Virgül Dergisi*, 2006, s. 93.
- Çolakoğlu, Gözde, “Türk Kültürünün Temsilinin Görsel ve İşitsel İfade Biçimi ve Günümüze Yansıması: Karagöz”, *Müzikoloji Sempozyumu*, 6-8 Ekim 2005, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- _____, ”Karagöz Musikisi” Kocaeli Üniversitesi-Motif Vakfı, *Halk Kültürlerini Koruma-Yaşatma ve Geleceğe Aktarma Sempozyumu*, 16-18 Aralık 2005, Kocaeli.
- Hınçer, İhsan, “Gölge Oyunlarının ve Karagöz’ün Doğuşu”, TFA No:119, İstanbul, 1959.
- Karagöz Kitabı, Hazırlayan: Sevgül Sönmez, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kaya, Azat, “Karagöz ve Balıkesirli Karagöz-Kukla Sanatçısı Hayali İbrahim Pirinç”, *1. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Balıkesir, 1999.
- Koçak, Aynur, “Karagöz Oyunlarında Zeybek”, *Zeybek Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Muğla Üni. Yayınları, Muğla, 2004.
- Kudret, Cevdet, *Karagöz*, C.1, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1992.
- Mutlu, Mustafa (1975), “Karagöz Tasvirlerinin Yapımı”, *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı*, KB Yayınları, Ankara, 1975.
- _____, “Dünden Bugüne Karagöz Tasvir Yapımcılığının Gelişmesi”, *4. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiriler*, C.3, KB Yayınları, Ankara, 1992.
- _____, *Karagöz Sanatı ve Sanatçıları*, KB Yayınları, Ankara, 2002.
- Nutku, Özdemir, *Dünya Tiyatrosu Tarihi*, C.1, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985.
- Oral, Ünver, “Karagöz İçin Yeni Bir Muhavere”, *Türk Folkloru Araştırmaları*, KB Yayınları, Ankara, 1986.
- _____, *Karagöz Perde Gazelleri*, KB Yayınları, Ankara, 1996.
- _____, *Karagöz ve Plastik Tekniği*, MEB Yayınları, Ankara, 2001.
- _____, *Kukla ve Kuklacılık*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ritter, Helmut, “Karagöz Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.6, MEB Yayınları, Ankara, 1977.
- Sakaoğlu, Saim, “Türk Gölge Oyunun Kişileri Üzerine Bir Sınıflama”, *Türk Dili Dergisi*, S.602, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

Adana'da Yaşayan Bir Karagöz Ustası: Mahmut Hazım Kısakürek (Kuklacı Mahmut Amca – Hayali Mahmut) / Refiye OKUŞLUK ŞENESEN

_____, *Türk Gölge Oyunu Karagöz*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
Şaul, Mahir, “Taklitler Güldürüsü ve Cemaatler Toplumu Karagöz Mizahı Üzerine Bir Deneme”, Boğaziçi Üniversitesi, *Halkbilimi Yıllığı*, B.Ü Folklor Kulübü Yayınları, İstanbul, 1975.